

STEFAN ZWEIG: BÚCSÚ EURÓPÁTÓL

A száműzött művészet

FORGÁCS NÓRA KINGA

HOGYAN TETTE TÖNKRE MAGÁT EURÓPA? ZWEIG KRITIKÁJA MA IS ÉRVÉNYES.

Sosem éreztem csábítást, hogy az életem történetével traktáljak bárkit: korántsem tartottam oly fontosnak a személyemet” – paradox mód ezzel a mondattal nyitja egyik legjelentősebb, önéletrajzi munkáját, *A tegnap világát* Stefan Zweig. A monarchia szülötte, aki az első világháborús összeomlás miatt sokadmagával Ausztria polgára lett, majd 1934-ben, még az Anschluss és a második világhégés előtt, elhagyta hazáját. Művei és ő is száműzötté váltak. A saját magát memoárja elején „osztrák, zsidó, író, humanista és pacifista” jelzőkkel definiáló Zweig természetesen feloldotta az ellentmondást, könyvének története egy nemzedék sorsát és Európa történelmét meséli személyes nézőpontból 1939-ig, addig, mikor Anglia hadat üzent Németországnak. Az otthonának vallott és hűen szeretett Európa ekkor végképp elveszett Zweig számára. Maria Schrader rendezőnőt és forgatókönyvíró társát, a szintén német Jan Schomburgot – bár 1936-ban veszik fel a

fonalat – főként az ezt követő időszak érdeklí, hogy megrajzolhassák egy nyughatatlanul úton lévő, hazátlan ember portréját.

A Stefan Zweig: Búcsú Európától nem klasszikus értelemben vett életrajzi film. Egy egészen rövid szakaszra, az író utolsó éveire, az 1936 és 1942 közé eső időtartamra, de leginkább az 1941-es, lélektanilag kritikus év eseményeire koncentrál. Sok kihagyással és néhány, koncepciózusan kiragadott jelenetsorral dolgozik: a prologus egy rövid látogatás Braziliában, az első egység helyszíne Buenos Aires és a PEN Club („Poets, Essayists, Novelists”) 1936 őszi rendezett nemzetközi kongresszusa. A második rész már 1941 januárjában játszódik, és ismét Braziliába, Bahiába kalauzol. A harmadik szín 1941 januárja, New York City. A negyedik helyszín újra Brazília, Petropolis, 1941 novemberében. Az utolsó, az epilógus 1942 februárjában, ugyanitt.

A Schrader és Schomburg által felépített szerkezet precíz.

„1936-ban veszik fel a fonalat”
(Joseph Hader és Anne Schwarz)

Nem történelmet mondanak, hanem az emberről mesélnek, de minden jelene-tükben tudatosan járnak körül néhány problémakört: az elismertség, az írói felelősség, az áldozatlét és kiszolgáltatottság, a büszkeség és megalázottság, a szolidaritás és düh, a személyes felelősség és a személyes szabadság, végül a hazátlanság, a reményvesztés kérdéseit. Nem próbálják Zweiget idealizálni, vagy hősként feltüntetni, ahogy a PEN kongresszusán az újságírók, úgy ők is neki szegeznek a kínos kérdéseket. Ebben az értelemben nem is portrét festenek, inkább értelmezik Zweig személyét és szerepét.

A Búcsú Európától mégsem száraz publicisztika, hanem egy intim közelségből látott, csendes tragédia lassú kibontása. Schrader és Schomburg tökéletes hangulatteremtők, minden jelenet életre kel, minden helyszín lélegzik, ennek a filmnek egészen különleges légköre van, a forró brazil cukornád ültetvénynek éppen úgy, mint egy jéghideg New York-i lakásnak. Emellett tökéletes hangulatkeverők is, helyzetek éppen azáltal válnak árnyalttá és érzelmileg összetetté, hogy képesek összehozni a cseh új hullámot idéző humort a belső feszültséggel, a drámát a bölcseszkes rendtelenséggel, a boldogságot a pótolhatatlan vesztesség érzésével. Az epizodikus szerkezet és a kritikus szemlélet ellenére képesek közvetlenül megmutatni Zweiget, akivel így lassanként elkezd együtt érezni a néző. Az író alakító osztrák komikus, Joseph Hader minden porcikája a karaktert szolgálja. Színész és rendező mozzanatról mozzanatra építi fel a búcsúpillantás, a lemondás drámáját. A belátás fájalmát, hogy az a gyönyörű brazil palmaerdő sosem lesz a Semmering fenyőerdeje, Európa pedig sosem lesz már a régi Európa. El fog kezdődni valami új, ahogy az eredeti cím (*Vor der Morgenröte*), és Zweig búcsúlevele is mondja, eljön majd a hajnalpír a hosszú éj után, de ezt ő, a türelmetlenebb már nem várja meg.

STEFAN ZWEIG–BÚCSÚ EURÓPÁTÓL (*Vor der Morgenröte*) – német-osztrák-francia, 2016. Rendezte: **Maria Schrader**. Írta: **Maria Schrader** és **Jan Schomburg**. Kép: **Wolfgang Thaler**. Zene: **Cornelius Renz, Tobias Wagner**. Szereplők: **Josef Hader** (Stefan Zweig), **Barbara Sukowa** (Friderike Zweig), **Tómas Lemarquis** (Lefèvre), **Anne Schwarz** (Lotte Zweig). Gyártó: **X-Filme / Maha Productions / Idéale Audiance**. Forgalmazó: **Mozinet Kft.** *Feliratos*. 106 perc.

